

Bilance vydávání knih v ČR v roce 2014

Dr **JAROSLAV CÍSAŘ**

BIBLIO Literární noviny / jcisar@literarky.cz

Text sumarizuje základní oficiální dostupná fakta o knižní produkci České republiky v roce 2014, kterými se země prezentuje v UNESCO. Svědčí o tom, že ekonomika země i v oblasti knižní produkce překonala krizové období a druhým rokem pokračuje oživení jak v segmentu klasických tištěných knih, tak v oblasti produkce a prodeje e-knih a audioknih. Rovněž překlady z cizích jazyků do češtiny vykazují dynamiku. Snížení DPH na knihy z 15 na 10 %, ke kterému došlo loni, výrazněji ceny knih neovlivnilo. Pokračovala koncentrace subjektů produkce a prodeje knih, avšak přetrvávající nedostatek exaktních čísel o obratech a ziscích hlavních hráčů českého knižního trhu, neumožňuje tento poznatek podložit přesnými ekonomickými ukazateli.

PRODUKCE TIŠTĚNÝCH KNIH

Podle odevzdaných povinných výtisků Národní knihovně ČR, kde sledují českou národní knižní produkci, vyšlo v roce 2014 v Česku celkem 18 379 titulů knih (viz TABULKA I, kde jsou uvedeny i počty vydaných překladů a jejich podíl na celkové knižní produkci). Jedná se tedy o téměř 3% nárůst knižní produkce oproti předchozímu roku, absolutně o zvýšení produkce o více než 500 titulů. V porovnání posledních tří let je to nárůst téměř o 7 %, absolutně o 1 132 titulů! Po rekordním roce 2011 je to druhý nejlepší výsledek v historii České republiky, která si objemem své knižní produkce v porovnání k počtu obyvatel i ve světovém měřítku stále udržuje postavení mezi špičkou zemí s velmi vysokou knižní produkcí. Na české knižní produkci roku 2014 se podílelo celkem 2 197 vydavatelských subjektů (v roce 2013: 2 037).

Reálný počet aktivních vydavatelů knih je však zřejmě opět o několik set vyšší, protože vyšlo rovněž 1 880 knižních titulů (10,2 % celkového objemu knižní produkce), které nebyly označeny mezinárodním identifikátorem ISBN (International Standard Book Number). V Národní knihovně ČR jim přidělili identifikátory náhradní.

TABULKA I Přehled počtu vydaných titulů knih a překladů v ČR za roky 2010–2014

	celkem	z toho překladových děl	
		absolutně	v %
2010	17 054	6044	35
2011	18 985	6514	34
2012	17 247	5871	34
2013	17 876	6565	37
2014	18 379	6355	35

zdroj: Národní knihovna ČR

Na knihkupecké pulty se reálně dostane zhruba polovina této produkce, protože zbytek tvoří tituly tzv. šedé literatury, skripta, různé účelové tiskoviny a jiná mimotřížní literatura. Beletrie se loni na celkové titulové produkci ČR podílela téměř 30 % (konkrétně vyšlo 5 129 titulů), což představuje nepatrné snížení oproti předchozímu roku, ale jedná se stále o nadprůměrný ukazatel ve srovnání se strukturou produkce většiny zemí EU. Loni vyšlo

v ČR také 196 titulů děl literární kritiky a o dějinách literatury. Samotný objem titulové produkce ovšem nic nevyovídá o její kvalitě a náročnosti, dosažené ziskovosti a skutečném podílu na knižním trhu ČR.

Vydávání knih je v Česku v porovnání s některými jinými státy EU stále výrazně rozloženo mezi relativně velký počet vydavatelských subjektů. Před několika lety započatý proces koncentrace vydavatelské špičky pokračoval; zvláště výrazná je expanze mediální skupiny Albatros Media, pod níž je k 1. 1. 2015 soustředěno již 13 vydavatelských značek, z nichž řada působila samostatně, a tato nakladatelství představovala významné vydavatelské subjekty ČR. Podle přehledu za rok 2014 připravilo na knižní trh více než stovku nových titulů celkem 20 privátních vydavatelských subjektů (viz TABULKA III).

Loni byla patrná zvýšená aktivita i vydavatelských útvarů vysokých škol. Více než 100 titulů tentokrát připravilo 16 vydavatelských subjektů. Produkce vysokoškolských vydavatelů je však specifická tím, že vydávají většinou velké množství titulů o malém nákladu. Tato necelá čtyřicítka největších privátních vydavatelů a vydavatelů vysokých škol, univerzit a státních institucí tak v roce 2014 připravila více než čtyřicet procent (42,3 %) celkové knižní produkce České republiky; celkem 7 776 titulů (z toho 4 573 od privátních vydavatelů a 3 203 od vydavatelů vysokých škol, univerzit a státních institucí). V daném případě se jedná o významný posun ve srovnání s rokem 2013, kdy na naši vydavatelskou špičku připadlo pouze 36 % knižní produkce.

Dalších téměř 160 vydavatelů (privátních i vysokých škol a státních institucí) lze považovat také za velké a věnující se soustavně nakladatelské činnosti: 27 z nich se mohlo vykázat produkcí v rozmezí 50 až 99 vydaných titulů a 129 připravilo 20 až 49 titulů. Lze tedy opětovně konstatovat, že necelé dvě stovky vydavatelských subjektů se rozhodujícím způsobem podílejí na hlavním objemu knižní produkce České republiky. Zbývající většina patří ke středním, malým nebo pouze příležitostným vydavatelům. V porovnání s předchozími lety je tento ukazatel v zásadě stabilní.

REGISTROVANÍ VYDAVATELÉ

Údaje o registraci vydavatelů knih podle mezinárodní metodiky systému ISBN (viz TABULKA II), ke kterému bývalé Československo a posléze ČR přistoupila až v roce 1989, resp. 1993, hodnověrně vypovídají o vydavatelských aktivitách Česka po odstátnění vydavatelského sektoru po listopadu 1989. Žádný z evidovaných vydavatelských subjektů se totiž nevyřazuje, a tak jsou mezi nimi jak vydavatelské domy aktivní, tak zaniklé nebo subjekty, které aktivní vydavatelskou činnost v současnosti neprovozují nebo ji třeba dočasně pozastavily. Lze si tak učinit ucelenou představu o dynamice vývoje a pohybu v této profesní oblasti v ČR. Podle odhadu Národní agentury ISBN je zhruba jen polovina z dnes registrovaných vydavatelských subjektů aktivních.

V roce 2014 svou činnost ukončilo zhruba 100 vydavatelů neperiodických publikací (od listopadu 1989 již celkem asi 2 600) a nově bylo registrováno 299 vydavatelských subjektů.

TABULKA II

Počet registrovaných nakladatelů v ČR za roky 2009–2013 (s přiděleným ISBN)

Pozn.: vždy k 31. 12. daného roku

2010	4 875
2011	5 167
2012	5 474
2013	5 796
2014	6 095

zdroj: Národní agentura ISBN

PRIVÁTNÍ VYDAVATELÉ

V TABULCE III jsou uvedeni největší privátní vydavatelé v ČR podle počtu vydaných titulů neperiodických publikací v roce 2014. Toto poněkud mechanicky stanovené kritérium umožňuje učinit si alespoň orientační představu o velikosti a obratu daných firem, ale samozřejmě nic nevyovídá o kvalitě a redakční náročnosti připravované knižní produkce, jejich ziscích a zejména reálném postavení a podílu na českém knižním trhu.

V zásadě lze konstatovat, že loni pokračovalo oživení produkce knih a největší vydavatelé si zhruba drží své pozice v objemu připravených titulů. Nejvyšší nárůst produkce za uplynulý rok ve srovnání s tím předchozím tentokrát zaznamenáváme u vydavatelství Václav Svojtka & Co., Mladá fronta, Tribun EU, Českého svazu vědeckotechnických společností a Slovart ČR. Rovněž velmi systematicky a ambiciózně si počíná firma Beta Pavla Dobrovského. Může se opřít i o roky budovanou knižní distribuci a také síť knihkupectví, jejichž velké prodejny se např. v Praze objevily na exponovaných obchodních místech, jakými je Václavské náměstí nebo obchodní komplex Anděl.

TABULKA III Největší privátní vydavatelé knih na území ČR podle počtu vydaných titulů v roce 2014

1.	Albatros Media, Praha *	735	(760)
2.	Euromedia Group, Praha **	525	(509)
3.	Egmont ČR, Praha	340	(369)
4.	Grada Publishing, Praha	330	(371)
5.	Moravská Bastei – MOBA, Brno	311	(337)
6.	Václav Svojtka & Co, Praha	265	(187)
7.	Fragment, Havlíčkův Brod/Praha	227	(229)
8.	Mladá fronta, Praha	210	(132)
9.	Tribun EU, Brno	196	(88)
10.	Portál, Praha	172	(173)
11.	Nová forma, České Budějovice	160	(128)
12.	Argo, Praha	158	(146)
13.	Nová škola, Brno	138	(190)
14.	Beta, Praha	131	(40)
15.–16.	BB art, Praha	122	(237)
15.–16.	Slovart ČR, Praha	122	(84)
17.	Český svaz vědeckotechnických společností, Praha	119	(61)
18.	Wolters Kluwer ČR, Praha	107	(88)
19.	Triton, Praha	103	(82)
20.	Sun, Praha	102	(168)

zdroj: Národní knihovna ČR a Národní agentura ISBN

Poznámky: Do tabulky jsou zařazeny privátní vydavatelé, které v roce 2014 vykazaly knižní produkci ve výši 100 a více titulů neperiodických publikací (bez reedic a nových vydání již dříve vydaných titulů). V závorce je pro porovnání uveden počet titulů, které dané vydavatelství vydalo v předchozím roce 2013.

* Produkce Albatros Media a.s. je uvedena souhrnně. Jednotlivé značky vykazují za uplynulý rok následující bilanci:

Albatros	172	(167)
B4U Publishing	3	(11)
Biz Books	46	(37)
CooBoo	99	(92)
Computer Press	72	(67)
CPress	116	(95)
Edice ČT	8	(6)

Edika	85	(101)
Fragment		(od 1. 1. 2015)
Management Press	14	(13)
Motto	42	(82)
Plus	38	(31)
XYZ	40	(58)

** Produkce Euromedia Group, k. s. je uvedena souhrnně. Jednotlivé značky vykazují za uplynulý rok následující bilanci:

Knižní klub	269	(270)
Ikar	182	(177)
Odeon	38	(31)
Universum	21	(32)
Yoli	15	(neexistovala)

VYDAVATELÉ VYSOKÝCH ŠKOL, UNIVERZIT A ÚSTŘEDNÍCH STÁTNÍCH INSTITUCÍ

Pro vydavatele univerzit, vysokých škol a vydavatelé útvary ústředních státních orgánů platila i v roce 2014 stejná kritéria jako v letech minulých. Výše jejich nákladů je většinou nesrovnatelná s výší nákladů privátních vydavatelů. Jejich ediční plány se řídí především požadavky daných škol, fakult, kateder a institucí státní správy a přednostně uspokojují jejich potřeby. Mnohé tituly z jejich edičních plánů patří do mimotržní produkce tzv. šedé literatury (prováděcí pokyny k zákonům a různé jiné publikace státních orgánů, statistiky a metodické příručky a jiné účelové tisky). O jejich činnosti lze tedy hovořit jako o setrvalém stavu včetně produkce s výraznými výkyvy, jako je tomu např. u Českého statistického úřadu nebo Ústavu zdravotnických informací, jejichž vydavatelé aktivně podléhají potřebám vyhodnocování různých průzkumů veřejného mínění, sčítání obyvatel apod.

V roce 2014 se mohlo celkem 16 vydavatelství vysokých škol, univerzit a ústředních státních institucí ČR vykazat produkcí vyšší než 100 titulů (viz TABULKA IV); další tři se mohly vykazat roční produkcí více než 90 vydaných titulů (pražská Pedagogická fakulta UK: 95, Technická univerzita v Liberci: 93 a Vysoká škola ekonomická – Oeconomica v Praze: 92). Ze státních institucí byl opět největším vydavatelem Český statistický úřad (94 vydaných titulů) a Ústav racionalizace ve stavebnictví (60 titulů); další z pouze několika současných státních vydavatelství se specifickou produkcí, Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana, vydal 50 titulů.

TABULKA IV Největší vydavatelé knih vysokých škol, univerzit a ústředních státních institucí na území ČR podle počtu vydaných titulů v roce 2014

1.	Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc	442	(418)
2.	Masarykova univerzita, Brno	389	(265)
3.	Vydavatelství ČVUT, Praha	293	(212)
4.	Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Brno	228	(141)
5.	Karolinum, Praha	209	(200)
6.	VŠ báňská – Technická univerzita, Ostrava	208	(334)
7.	Vysoké učení technické, Brno	165	(165)
8.	Ostravská univerzita – PedF, Ostrava	163	(151)
9.	Česká zemědělská univerzita, Praha	146	(168)
10.	Gaudeamus – Univerzita Hradec Králové	137	(56)
11.	Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem	136	(109)
12.	Univerzita Tomáše Bati, Zlín	126	(84)
13.	Univerzita Pardubice	119	(170)
14.	Západočeská univerzita, Plzeň	115	(50)
15.	Slezská univerzita, Opava	106	(129)

zdroj: Národní knihovna ČR a Národní agentura ISBN

Poznámka: Do tabulky jsou zařazeny všechny subjekty s produkcí neperiodických publikací, jejichž počet v roce 2014 přesáhl 100 nově vydaných titulů, tj. bez reedic a nových vydání již dříve vydaných titulů. V závorce je pro porovnání uveden počet titulů, které daný vydavatelství vydalo v předchozím roce 2013.

STRUKTURA KNIŽNÍ PRODUKCE

V roce 2014 představovaly novinky, tj. nově vydané tituly knih (první vydání) bez ohledu na to, zda se jedná o původní české dílo nebo překlad, téměř 89 % celkové produkce vydavatelství subjektů ČR; v absolutních číslech to představuje 16 332 titulů z celkového počtu 18 379. Tento ukazatel nijak výrazně nevybočuje z trendu předchozích let. Zůžeme-li svou analýzu titulové produkce pouze na díla české provenience, pak se na celkové loňské knižní produkci podílí domácí tvorba ze zhruba 65 %, v absolutních číslech to představuje 12 024 titulů. Došlo tedy ve srovnání s rokem 2013 k nárůstu o dva procentní body.

V knižní produkci českých vydavatelství subjektů za rok 2014 opět přirozeně převažují knihy v češtině, a to z téměř 85 % (absolutně to představuje 15 536 titulů). Dalších 1 074 titulů vyšlo v češtině s podílem jiného jazyka. V tomto dílčím kvantitativním ukazateli nedošlo oproti předchozím letům k výraznější změně. Vedle toho čeští vydavatelé loni připravili k vydání i celkem 212 vícejazyčných publikací.

V cizojazyčné knižní produkci českých nakladatelství domů znovu výrazně dominovala angličtina (839 titulů). Podíl neperiodických publikací vydaných v roce 2014 v tomto jazyce tedy představoval téměř 5 % celkové knižní produkce České republiky (4,6 %). Celkem ve sledovaném období vyšly v ČR knihy v dalších 20 jazycích – 718 titulů (předloni 687); úhrnem 1 557 titulů (předloni 1 431). Počet titulů vydaných ve slovenštině se udržel na stejné úrovni po vysokém nárůstu, ke kterému došlo v roce 2013. Přehled počtu titulů knih vydaných českými vydavatelstvími subjekty v některých cizích jazycích za období 2010–2014 je uveden v TABULCE V.

TABULKA V Počet knih vydaných českými vydavatelstvími subjekty v některých cizích jazycích v letech 2010–2014

	2010	2011	2012	2013	2014
angličtina	627	779	753	744	839
slovenština	194	272	252	370	370
ruština	35	43	31	98	120
němčina	66	93	72	87	102
polština	21	28	16	24	28
španělština	13	18	14	18	26
francouzština	13	18	8	22	22

zdroj: Národní knihovna ČR

Podíl krásné literatury na úhrnné loňské knižní produkci České republiky činil svými 5 129 tituly cca 28 %. Po předloňském rekordu v produkci vydaných titulů dětské literatury (2 031 titulů a zhruba 11% podíl na úhrnné roční produkci ČR) vydavatelé v roce 2014 tuto úroveň v zásadě udrželi: 1 962 vydaných titulů představuje téměř 11% (10,7%) podíl.

Naopak v segmentu produkce učebnic a vysokoškolských skript bylo v loňském roce dosaženo rekordu za dobu existence České republiky (viz TABULKA VI). Souvisí to rovněž s obecně narůstajícím zájmem populace ČR o vysokoškolské, resp. univerzitní studium, jež se odráží i v již zmiňované zvýšené aktivitě vydavatelů vysokých škol a univerzit. V roce 2014 vyšlo celkem 1 698 školních učebnic a vysokoškolských skript a učebnic, což představuje 9,2% podíl na celkové roční knižní produkci. I podle tohoto ukazatele došlo k překonání stavu z předchozího roku 2013, kdy činil tento procentuální podíl 8,6 %.

TABULKA VI Porovnání počtu vydaných titulů knih u některých typů literatury za roky 2010–2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Beletrie	4477	5174	4684	5190	5129
Dětské knihy	1336	1569	1698	2031	1962
Učebnice a vysokoškolská skripta	1536	1596	1522	1538	1698

zdroj: Národní knihovna ČR

VDÁVÁNÍ PŘEKLADŮ

Podíl překladů na české knižní produkci roku 2014 je srovnatelný s předchozími roky – kvantitativně i svým více než třetinovým podílem na celkovém objemu knižní produkce (35 %). Kvantitativně to představuje třetí nejvyšší počet v historii České republiky. Opět se tedy potvrzuje lichotivé postavení České republiky mezi světovými překladatelskými velmocemi dané objektivními okolnostmi, že čeština nepatří mezi světové jazyky, a tak si vydáváním překladů otevíráme dveře do dalších jazykových kultur. Úroveň znalosti cizích jazyků u nás zřejmě také nestoupala natolik, aby občané ČR ve zvýšené míře četli i beletrii v jazyce originálu.

Také je potřebné zdůraznit, že úroveň uměleckých překladů je v České republice na relativně vysoké úrovni a má již svou tradici. Kvalita překladatelské činnosti se podporuje i řadou soutěží a cen (Cena Josefa Jungmanna, Soutěž Jiřího Levého) a oceňuje se udělováním Státní ceny za překladatelské dílo. Na nepovedené překlady, tj. neschopnost přetlumočit cizojazyčný text věcně a významově správně, opuštění uměleckého sdělení předlohy apod., ale i na prohřešky proti etickým pravidlům při vydávání překladového díla (dodržování autorských práv, „aktualizace“ již dříve pořízeného překladu aj.) každoročně upozorňuje Obec překladatelů anticonou Skřípec. Vyhlášení „vítězů“ na veletrhu Svět knihy v Praze se vždy těší velkému zájmu kulturní veřejnosti.

Čeští nakladatelé nabídli loni tuzemským čtenářům překlady z cca 45 jazyků. Opět mezi nimi nalezneme i některé v ČR vzácně frekventované jazyky, jakými jsou např. islandština, litevština, svahilština, sanskrít, lužická srbština nebo novodobá latina. V této souvislosti je třeba zdůraznit, protože to v některých zemích není zdaleka běžné, že se v České republice zpravidla překládá přímo ze zdrojového jazyka.

Trojice nejpřekládanějších jazyků je v ČR již od roku 1990 víceméně stabilní. Tvoří ji angličtina, na kterou i v roce 2014 opět připadla více než polovina všech vydaných překladů (téměř 53 %), dále to byla němčina (více než 15% podíl) a s odstupem francouzština (téměř 4 %); dále trochu překvapivě slovenština (3 %). U našeho východního souseda je percepce česky psaných knih v originále stále ještě víceméně samozřejmostí na rozdíl od četby slovenských autorů v Česku. Po předloňském dynamickém kvantitativním nárůstu překladů ze španělštiny se loni jejich počet snížil zhruba o třetinu. Svě postavení si udržela italština. Stále a vzrůstající oblíbenosti se u nás těší literatura ze skandinávských zemí, což potvrzuje stabilní objem i nárůst překladů ze skandinávských jazyků. V čele se znovu ocitla švédština; za období 2012–2014 se počet vydaných českých překladů dokonce téměř zdvojnásobil (loni 80 titulů, přede dvěma lety 48). Pouze u literárních děl v norštině došlo k poklesu při srovnání let 2013/2014: 36, resp. 24 přeložených knih. Jinak se počet překladů z ostatních skandinávských jazyků zvýšil: např. finština vykazovala loni 15 titulů, předloni 12; dánština 13, předloni 11; islandština 4, předloni 2.

Nejpřekládanějšími slovanskými jazyky byly v roce 2014 jako tradičně slovenština, ruština a polština. Dynamika nárůstu počtu vydaných překladů z těchto jazyků je však výrazná, v případě polštiny a ruštiny zhruba o třetinu. Z dalších slovanských jazyků se v ČR v posledních letech překládalo nesrovnatelně méně; vždy zhruba 20–30 titulů. Trend zůstal v zásadě zachován, i když s velmi rozdílným nárůstem či poklesem. Kvantitativní základna je v daném případě u jednotlivých jazyků velmi nízká (např. u chorvatštiny jsme loni zaznamenali 3,5násobný nárůst (14 přeložených titulů) ve srovnání s rokem 2013 (4 tituly), naopak v případě bulharštiny (devítinásobný pokles: 1 loňský titul ve srovnání s 9 předloni). Kvantifikace počtu děl v některých jazycích, ze kterých v České republice vyšlo nejvíce překladů v období 2010–2014, je uvedena v následující TABULCE VII.

TABULKA VII

Údaje o počtu vydaných překladů knih
v ČR za roky 2010–2014

	2010	2011	2012	2013	2014
celkem	6044	6514	5871	6565	6355
z toho					
z angličtiny	3071	3276	3238	3633	3344
z němčiny	1058	1129	970	924	971
z francouzštiny	562	307	239	287	249
ze slovenštiny	229	148	127	181	194
z ruštiny	73	87	78	124	165
ze španělštiny	77	96	60	203	140
z polštiny	108	93	86	58	96
z italské	111	116	66	82	89

zdroj: Národní knihovna ČR

EVIDENCE E-KNIH

Národní agentura ISBN v ČR spravuje od července 2010, kdy začala přidělovat čísla ISBN rovněž online publikacím (e-knihám), databázi ohlášených e-knih. Sem se ukládají všechny ohlášené e-knihy; v drtivé většině se jedná o formáty pdf, ePub a Mobipocket, i když teoreticky by byl možný až jejich mnohonásobek vzhledem k počtu užívaných formátů. Celkový počet přidělených čísel ISBN e-knihám je tak kvantifikací přidělení ISBN jednotlivým formátům a nikoli jednotlivým titulům; jednomu titulu se často přidělují 3 čísla ISBN. Do databáze mají přístup i jednotliví vydavatelé online publikací, aby si mohli zkontrolovat a ověřit, jaké tituly už ohlásili.

Počet přidělených čísel ISBN e-knihám od začátku provozu této agentury v červenci 2010 již činí 28 708 (k 15. 4. 2015). V roce 2014 bylo evidováno celkem 10 752 záznamů o titulech e-knih, což vzhledem k výše uvedenému však neznamená i celkový počet jednotlivých evidovaných titulů. Pracovníci Národní agentury ISBN předpokládají, že jednotlivých titulů tak bylo evidováno asi 4 000. O dynamickém růstu této evidence svědčí fakt, že v roce 2012 bylo e-knihám přiděleno celkem 3 997 ISBN. Odhaduje se, že celkový počet evidovaných titulů knih v této databázi čítá již více než 10 000.

Letos v Národní knihovně ČR zahájili testování provozu akvizice online publikací (projekt e-deposit), takže by tyto publikace byly zpracovávány akvizičně i dále jako běžné knihy. Zatím se jedná pouze o publikace vydané vydavateli, s nimiž tato knihovna uzavře licenční smlouvu. Problematiku zahrne novela zákona o neperiodických publikacích (č. 37/1995 Sb.), která již počítá s povinnými výtisky online publikací. Připomínkovali ji rovněž vydavatelé, kteří se zatím obávají nedostatečné ochrany svých publikací v elektronické formě. Národní knihovna také musí vyřešit archivaci těchto publikací ve vhodném formátu, jejich ochranu a způsob půjčování. Jedná se tedy o řešení závažných úkolů, které zásadně změní dosavadní praxi.

ČTENÁŘI A PRODUCENTI E-KNIH

Podle Českého národního panelu (www.ceskynarodnipanel.cz), což je společný výzkumný projekt agentur ATEM/MARK, NMS Market Research a MEDIARESEARCH o internetové populaci České republiky, má se čtením e-knih v ČR zkušenost 34 % internetové populace. Typickým čtenářem e-knih je muž s vysokoškolským vzděláním ve věku do 30 let.

Pro čtení e-knih jejich uživatelé – mohli označit několik technických prostředků – nejčastěji využívají počítače (55 %), mobilní telefony (45 %) a tablety (36 %). Je zajímavé, že čtečky e-knih se zatím užívají menšinově (24 %). Pro četbu časopisů a barevných obrazových publikací (třeba turistických průvodců) čtenáři upřednostňují tablety nebo počítače. Pro četbu literatury faktu, která je vybavena doprovodným obrazovým materiálem, zase uživatelé nejrůzněji využívají mix technických zařízení – text čtou ve čtečce a obrázky si později prohlédnou na počítači.

Nejčastější cestou ke čtení e-knih je bezúplatné stahování; využívá je 70 % čtenářů! E-knihy si kupuje pouze 27 % jejich uživatelů. Průměrný čtenář si měsíčně stáhne dvě knihy zdarma a jednu si zakoupí. Na nákup e-knih jejich čtenáři vynaloží měsíčně v průměru 231 Kč, tj. necelých 10 €.

Uživatelé e-knih nejvíce oceňují jejich skladnost, dostupnost a cenu. Dále možnost aktivní práce s textem, jako je třeba vyhledání nějakého slova či textu v celé knize, možnost vkládání libovolného množství záložek nebo ukládání vlastních poznámek k čtenému textu. Ti, kteří čtou cizojazyčné knihy, oceňují i možnost využívání integrovaného slovníku a velice snadné vyhledávání jeho překladových ekvivalentů. Pozitivně se rovněž vnímá skutečnost, že odpadají obavy z poškození vazby knihy, nejsou potřebné záložky, elektronickým knihám nikdy nehrozí, že budou vyprodané; čtenáři mohou mít najednou při sobě více titulů.

Zajímavé byly odpovědi respondentů z hlediska negativního vnímání e-knih. Většinou jsou výrazně subjektivní povahy a lze je shrnout pod heslo „zvyk je zvyk“. Mnohým totiž chybí atmosféra spojená s četbou knihy a vůně papíru. Při čtení e-knihy se prodlužuje doba strávená u počítače, následkem čehož hrozí bolest očí, a v neposlední řadě nelze takovou knihu vystavit v knihovně. K nejoblíbenějším žánrům e-knih patří fantasy, sci-fi a odborná literatura. Beletrii v této formě čtou s velkou převahou ženy (42 %); z mužů podle tohoto průzkumu jen každý pátý.

V České republice se rovněž stále rozšiřuje okruh vydavatelů e-knih. Mnozí z předních producentů tištěných knih investují i do tohoto segmentu knižního trhu, i když návratnost těchto investic (natož zisk) je zatím na malém českém trhu většinou malá.

Rozrůstá se i počet internetových portálů, kde je možné e-knihy zakoupit, ale jejich titulová nabídka se většinou příliš neliší, stejné jsou zpravidla i ceny. Některé portály umožňují e-knihy darovat nebo jen vypůjčit na omezenou dobu. Prakticky všichni prodejci také umožňují stáhnout ukázkou knihy, což částečně nahrazuje prolístování papírové knihy v „kamenném knihkupectví“. Zabezpečení prodáváných e-knih proti neoprávněnému šíření se většinou ustálilo na rozumném kompromisu, tzv. „sociálním DRM“.

Mezi v současnosti nejznámější funkční literární portály v ČR, které mají i největší titulovou nabídku, patří např. Kosmas (www.kosmas.cz), Palmknihy (www.palmknihy.cz), eReading (www.ereading.cz), Ráj knih (www.Rajknih.cz), martinus.cz (www.martinus.cz), eKNIHOVNA.cz (www.eknihovna.cz), Knihulka (www.eknihulka.cz) a VirtBook (www.virtbook.cz). V České republice rovněž fungují specializované informační portály zaměřené na e-knihy s příspěvkem o teorii a praxi e-knih nebo specializované portály pro fanoušky elektronických knih, které obsahují hodnocení knih i autorů, žebříčky apod.

Do TABULKY VIII jsou soustředěna data (autor, název, vydavatel) o nejprodávanějších titulech e-knih za rok 2014 jejich dvou významných prodejců v ČR. S velkou převahou se jedná o tituly překladové literatury.

TABULKA VIII Nejprodávanější tituly e-knih v roce 2014

Společnost **Palmknihy**, tradiční prodejce e-knih v ČR s více než 15letou tradicí

1. Jo Nesbø: *Přízrak*, Kniha Zlín
2. Jo Nesbø: *Červenka*, Kniha Zlín
3. Jonas Jonasson: *Analfabetka, která uměla počítat*, Panteon
4. Jonas Jonasson: *Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel*, Panteon
5. *Nový občanský zákoník 2014*, Probeston-probooks.cz
6. Jo Nesbø: *Levhart*, Kniha Zlín
7. Evžen Boček: *Poslední aristokratka*, Druhé město
8. Jo Nesbø: *Netopýr*, Kniha Zlín
9. Jo Nesbø: *Spasitel*, Kniha Zlín
10. Andrzej Sapkowski: *Zaklínač – Bouřková sezona*, Leonardo
11. Evžen Boček: *Aristokratka ve varu*, Druhé město
12. Jo Nesbø: *Pentagram*, Kniha Zlín
13. Jo Nesbø: *Nemesis*, Kniha Zlín
14. Lars Kepler: *Hypnotizér*, Host
15. Lars Kepler: *Paganiniho smlouva*, Host
16. William R. Davis: *Život bez pšenice*, JOTA
17. František Kotleta: *Přiliš dlouhá swingersparty*, Epocha/Freetim(e)publishing

18. Jo Nesbø: *Sněhulák*, Kniha Zlín
19. Lars Kepler: *Písečný muž*, Host
20. Alice Claytonová: *Nabíječ*, Mladá fronta

zdroj: Palmknihy.cz

Internetový obchod **Kosmas.cz**, vítězný internetový obchod v anketě ShopRoku 2014

1. Dan Brown: *Inferno*, Argo
2. Jo Nesbø: *Přízrak*, Kniha Zlín
3. Jonas Jonasson: *Analfabetka, která uměla počítat*, Panteon
4. Jo Nesbø: *Červenka*, Kniha Zlín
5. Jonas Jonasson: *Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel*, Panteon
6. George R. R. Martin: *Rytíř Sedmi království*, Argo
7. Jeremy Clarkson: *Léta s Top Gear*, Argo
8. Evžen Boček: *Poslední aristokratka*, Druhé město
9. Peter May: *Muž z ostrova Lewis*, Host
10. Paulo Coelho: *Nevěra*, Argo
11. Peter May: *Skála*, Host
12. Evžen Boček: *Aristokratka ve varu*, Druhé město
13. Franz-Olivier Giesbert: *Himmlerova kuchařka*, Argo
14. Marek Herman: *Najděte si svého martana*, MH
15. Jo Nesbø: *Levhart*, Kniha Zlín
16. Jussi Adler-Olsen: *Složka 64*, Host
17. Jean-Michel Guenassia: *Klub nenapravitelných optimistů*, Argo
18. Timothy Snyder: *Krvavé země*, Paseka/Prostor
19. Peter May: *Šachové figurky*, Host
20. Jean-Michel Guenassia: *Vysněný život Ernesta G.*, Argo

zdroj: Kosmas.cz

AUDIOKNIHY

Zhruba poslední tři čtyři roky v České republice také dochází k rozmachu produkce a zájmu o zvukové knihy, který vyvrcholil v roce 2013 řadou akcí i představením v tomto segmentu knižního trhu působících subjektů širší veřejnosti. Došlo rovněž k založení profesního sdružení Asociace vydavatelů audioknih (AVA). Loni byla poprvé vyhlášena v 8 kategoriích Audiokniha roku 2013; od roku 2014 se vyhlášovatelkou této soutěže stala AVA a počet kategorií byl zredukován na 6. O ceně rozhoduje porota složená z publicistů, vydavatelů, tvůrců a odborníků z oblasti zvukových knih.

Začátky činnosti Knihovny a tiskárny pro nevidomé K. E. Macana v Praze, která je specifickým státním a v zásadě nekomerčním vydavatelstvím rovněž audioknih pro nevidomé a slabozraké, sahají až do roku 1918.

V roce 2014 vzniklo v ČR zhruba 290 titulů audioknih, které lze v dnešní době pořídit nejen na obvyklých CD nosičích, ale také ve formě digitálního downloadu, např. na portálu pro ČR a SR Audiolibrix.com. Tento portál vznikl již v roce 2012 a v současnosti má ve své nabídce 2 200 titulů.

Tomuto typu knižní produkce se v současnosti v Česku soustavně věnuje cca 30 vydavatelů – specializovaných i tradičních: Audioberg, AudioStory, Fragment, Mladá fronta, OneHotBook, Radioservis, Progres Guru, Radioservis, Supraphon, Tympanum, Walker & Volf, XYZ a další. Radioservis, vydavatelství Českého rozhlasu, těží z velkého archivu této veřejnoprávní instituce.

Informace o zvukových knihách a jejich historii naleznete rovněž v internetovém magazínu naposlech.cz či na prodejním portálu Audioteka.cz. Někteří internetová knihkupectví a literární portály, které nabízejí e-knihy, svoji nabídku rozšířily rovněž o audioknihy (např. [Palmknihy](http://Palmknihy.cz), [Kosmas](http://Kosmas.cz) nebo Ráj knih). Zvláště na mladší generaci míří nové způsoby šíření audioknih, jako jsou např. bezplatné aplikace pro mobilní operační systémy iOS a Android.

Podle průzkumu portálu Audiolibrix.com si „mluvené slovo“ pořizuje 55 % mužů a 45 % žen. Respondenti uvedli, že 27 % z nich audioknihy nejčastěji poslouchá při odpočinku a 18 % při řízení automobilu, jako zpestření při uklizení, vaření a podobných činnostech (16 %), při kreativní či řemeslné činnosti (11,5 %); necelých 7 % uživatelů zvukové knihy také „popohánějí“ při sportu.

Do TABULKY IX jsou soustředěna data (autor, název, vydava-

tel) o nejprodávanejších titulech audioknih v ČR za rok 2014 podle portálu Audiolibrix.com. S velkou převahou se jedná o tituly překladové literatury a významně je zastoupena produkce vydavatelů ze Slovenska.

TABULKA IX Nejprodávanejší tituly audioknih v ČR v roce 2014

1. Jonas Jonasson: *Analfabetka, která uměla počítat*, Panteon
2. Jonas Jonasson: *Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel*, Panteon
3. Gillian Flynn: *Zmizelá / Gone Girl*, OneHotBook
4. Jo Nesbø: *Přízrak*, OneHotBook
5. Jo Nesbø: *Snehuliak*, Ikar
6. Jay Elliot: *Cesta Steva Jobse*, OneHotBook
7. Milan Lasica: *Listy Emilovi I*, FORZA MUSIC
8. Jo Nesbø: *Netopýr*, OneHotBook
9. Winston Groom: *Forrest Gump*, Kristian
10. Eckhart Tolle: *Síla přítomného okamihu*, Settour.sk
11. George R. R. Martin: *Hra o trůny. Píseň ledu a ohně 1*, Tympanum
12. Peter May: *Skála*, OneHotBook
13. Jo Nesbø: *Červenka*, OneHotBook
14. Scott Jurek: *Jedz a behaj*, PubliXing
15. Walter Isaacson: *Steve Jobs*, Práh
16. Jo Nesbø: *Nemesis*, Radioservis
17. kol. aut.: *Hrdinovia a géniovia*, Štúdio Nádej
18. Olivier Truc: *Poslední Laponec*, OneHotBook
19. Fredrik Backman: *Muž jménem Ove*, OneHotBook
20. Peter May: *Muž z ostrova Lewis*, OneHotBook

zdroj: www.audiolibrix.com

ZÁVĚR

Knihy stále potěšitelně patří na jedno z předních míst v žebříčku kulturních hodnot obyvatel České republiky, a to bez ohledu na způsob šíření jejich obsahu (tiskem, elektronickými daty nebo akustickými signály). Česká republika i v roce 2014 potvrdila, že je zemí vyspělé knižní kultury. Svým relativně malým knižním trhem má ale i nastaveny mantinely možností jeho rozvoje.

A co ho nejvíce poznamenává? Domnívám se, že především následující okolnosti:

- Došlo k úspěšnému probojování snížení sazby DPH na knihy z 15 % na 10 %, i když se to v cenách knih výrazněji neprojevalo.
- Stále přetrvávala nedostupnost exaktních ekonomických informací o jednotlivých vydavatelstevských, distribučních a prodejních subjektech knižního trhu, a to především z hlediska počtu vydaných a prodaných výtisků knih, dosahovaných zisků, příp. ztrát apod., a tím i možnost srovnání jejich ekonomické síly a postavení na knižním trhu.
- Postupující koncentrace a vznik silných hráčů knižního byznysu zdaleka neskončily. Bezesporu však budou mít vliv na cenovou politiku prodeje knih, titulovou skladbu a zastoupení domácí tvorby.
- Na nástup nových komunikačních forem produkce, šíření a prodeje literárních děl pružně reagovaly a reagují všechny základní články knižního řetězce.
- Při organizaci a konání knižních přehlídek a různých propagačních akcí je stále patrnější rozevirání ekonomických nůžek mezi velkými a silnými subjekty zaměřenými především na masovou produkci a těmi malými a relativně nezávislými, kteří upřednostňují především produkci uměleckých a obsahově svébytných děl. Všichni společně bezesporu přispívají k pestrosti knižní nabídky, ovšem jejich vliv na objem produkce, čtenáře i žebříčky prodejnosti je odlišný.

Ekonomika ČR se odrazila ode dna a stále je na vzestupu. Knižní obor v tomto směru není výjimkou. Ovšem pouze peněží se kvalita literárních děl automaticky nezvedne, a to ani pomocí mnoha udělovaných literárních cen, poskytovaných grantů, podpor a uskutečněných akcí.

Poděkování za pomoc a spolupráci Olze Zeinertové, Antonínu Jeřábkoví, Janu Markovi, Anně Duřkové, Jiřímu Michkovi a Martinu Pilařovi.